

Sociálne zmeny v kontexte desekularizácie spoločnosti

Abstrakt

Cieľom príspevku je vysvetliť niektoré spoločenské zmeny v súčasnosti, ktoré sú spôsobené náboženstvom. Príspevok hľadá odpovede na otázku príčin neznášanlivosti voči sociálno-náboženským prvkom, ako sú napríklad „Zahalené ženy“ v školách. Revolúcia je výsledok, explózie, ktorý predchádza obdobím sociálnych konfliktov. Nie je to neočakávaný okamih. Revolúcia je dôsledkom aj náboženských bojov vo vnútri spoločnosti. V dvadsiatom prvom storočí má človek skôr kritický postoj k revolúcii, a považuje za zastaraný anachronizmus pracujúci nanajvýš niekde v sociálnych vedách. Tento spôsob myslenia môže pretrvávajúť až do okamihu, keď niektorí politici volajú „multikulturalismus zlyhal“. Je možno až príliš neskoro na pochopenie súčasným zmien, ale tento článok sa zaoberá náboženstvom a sociálnej spoločnosti v kontexte zmeny človeka. Príspevok sa pojednáva o zmenách, konfliktoch ako predchodca „niečo väčšieho“.

Kľúčové slová: sociálne zmeny, multikulturalizmus, spoločnosť

Abstract

The aim of this paper is to explain some societal changes of the present caused by religion. The paper seeks answers to the question of the causes of intolerance towards social-religious elements as e.g. „veiled women“ in schools. Revolution is a result, an explosion, which is preceded by a period of social conflicts. It is not a unexpected moment. Revolution is a consequence of also religious struggles within a society. Twenty first century man has rather a critical stance towards revolution and considers it a obsolete anachronism operating at most somewhere in the social sciences. This kind of thinking can persist up until the moment that some politicians exclaim „multiculturalism has failed“. It maybe too late to understand present changes, but this paper is dealing with religious and social social against the backdrop of changing man. This paper is dealing the said changes, conflicts as the predecessors of „something bigger“.

Key words: societal changes, multiculturalism, society

1 Mgr. Michal Ďureje, Katedra politológie a európskych štúdií FF UKF v Nitre, Boženy Sláničikovej 1, 949 74 Nitra, Slovenská republika, email: michaldureje@gmail.com

ÚVOD

Revolúcia je následok, je výbuch, ktorému už predchádzalo obdobie spoločenských konfliktov. Nie je neočakávaným momentom. Revolúcia je konsekvenciou aj silných náboženských zápasov v rámci spoločnosti. Človek hľadá identitu a tú mu ponúka napríklad štát, náboženstvo, skupina, iné spoločenské štruktúry. Spoločnosť sa však mení, zasahujú ju faktory ktoré môžu zmeniť jej morálku, legislatívny, etický rámec. Časť týchto diferencujúcich faktorov je okrem iného aj pôsobenie náboženstva/náboženstiev na samotnú spoločnosť. Je ťažké vysvetliť niektoré spoločenské zmeny súčasnosti spôsobené náboženstvom. O to zložitejšie je hľadať odpovede na otázku príčin intolerancie voči sociálno-náboženským prvkom napríklad „zahalenej žene šatkou“ na pôde školy, útokom veriacich v monoteistického boha proti veriacim iného monoteizmu, ako napríklad medzi moslimami a koptami. Rovnako ťažké je nájsť odpovede na arabské revolúcie ktoré porážali svetské režimy.² V týchto arabských krajinách nemôžeme s určitosťou povedať akú silu bude naberat' náboženstvo v riadení štátu. Dospejú tieto krajiny k náboženským autokraciám? Iste tieto krajiny sú od nás ďaleko, to čo sa v nich deje nám môže byť vzdialené. Okrem toho, kultúra, tradícia arabského sveta je v silnom kontraste s Európou. O to ťažšie je hľadať odpovede na otázky čo sa stalo v New Yorku v roku 2001, v Madride v roku 2004 a v Londýne v roku 2005. Hľadanie odpovedí na načrtnuté problémy nás môže znepokojit' v okamihu, kedy politické autority Európy nezačnú volat' - „multikulturalizmus zlyhal.“

Dnes sme svedkami tlakov, ktoré by sme mohli nazvat' sekularizácia verejného života. Bez rozboru by sme mohli o sekularizácii spoločnosti hovorit' ako o zrejmom sociálnom fakte vyplývajúcom zo súčasnej modernity. Náboženstvo v krajinách Európy prechádza z verejného do súkromného života jednotlivcov. Dôkazom je aj legislatívny rámec viacerých krajín Európy ako napríklad zákonom stanovené obmedzenie nosenia ostentatívnych náboženských symbolov na školách vo Francúzsku. Ide však o sekularizáciu v pravom slova zmysle, v rámci ktorej sa náboženstvo vytráca z verejného priestranstva - teda zo škôl, zo zákonodarných procesov, z umenia a podobne? Tento pohyb sprevádzaný náboženským tlakom, ktorý môžeme nazvat' aj individualizáciou, je omnoho zložitejší ako len jednoduché zbavovanie sa náboženstva. Spoločnosť v 21. storočí sa týmito zmenami mení a to do takej miery, že nás približuje k skutočne revolučným zmenám.

Zjavy ktorých sme svedkami vo Francúzsku, kde prísťahovalci podpaľujú autá a iný majetok, čím vyvolávajú sociálne nepokoje, alebo vysoká kriminalita prísťahovalcov v Rakúsku, podpaľovanie škôl vo Švédsku, neschopnosť Nemeckého zákonodarstva, súdnictva a vlády vyšetrit' vraždy zo cti, alebo vražda režiséra Theo van Gogha v Holandsku, ktorý poukazoval na násilie proti ženám v islamských komunitách, alebo verejné protesty a sociálne nepokoje ktoré vyvolali karikatúry proroka Mohameda

2 Koniec Zin al-Abidina Ben Aliho v Tunisku, koniec vlády Hosniho Mubaraka v Egypte, ukončenie dominancie, vlády a smrť Kaddáfího režimu v Líbyi.

v Dánsku, to všetko môžeme brať ako pôsobenie delikventov. Toto pôsobenie má však svoje dôvody a toto pôsobenie z niečoho pramení. Európska spoločnosť po týchto zjavoch už nebude taká, aká bolo v ranej fáze globalizačných procesov alebo po páde Sovietskeho zväzu a s ním spojeného rozpustenia zväzku RVHP (Rady vzájomnej hospodárskej pomoci) alebo pred rozšírením Európskych spoločenstiev ku koncu 20. storočia. Zmeny našej spoločnosti a ich príčiny chce práca pomenovať z politologického pohľadu. Na to, aby sme vedeli identifikovať príčiny spoločenských nepokojov v Európe je potrebné podrobiť politologickej analýze javy, ktoré sú skôr konsekvenciou spoločenských zmien.

SNAHA O RIEŠENIE SOCIÁLNYCH SPOROV

V krajinách Európy prevláda idea nábožensky neutrálneho demokratického štátu. V týchto hraniciach sme mohli vidieť napríklad snahu o elimináciu ideí vychádzajúcich z náboženstva pri diskusii o preambule rodiacej sa ústavy Európskej únie. Idea v rámci ktorej je na prvom mieste nábožensky neutrálny štát bola zrejmá aj pri kauze Buttiglione.³ Prípady talianskeho politika je len jedným z viacerých prípadov, ktoré postupne pretvárajú spoločenský priestor na priestor bez náboženskosti a so snahou o sekularizovaný nábožensky neutrálny štát.

Obsah nábožensky neutrálneho štátu má svoj prvotný cieľ ochranu autonómie jednotlivca v liberálnych predstavách spoločnosti. Prvotnou myšlienkou je aj snaha štátu získať pod svoj vplyv kontrolu nad školstvom. Obsahom neutrálneho štátu je aj náboženská tolerancia k iným „cudzím“ náboženstvám prichádzajúcim do komunity z externého prostredia. V súčasnosti sa však tento obsah rozširuje hlavne do morálnej roviny k témam o interrupciách, zväzkoch homosexuálov, eutanázii a to konkrétne pretlačiť uvedené možnosti do zaužívaných konvencií v smerovaní spoločnosti, pričom sa stavia odmietavo k filozofiám rôznych náboženstiev, ktoré tieto morálne roviny skôr odmietajú.

Ďalšou sférou v ktorej sa štát dostáva do sporu s náboženstvom je oblasť súdnych judikátov. Európsky súd pre ľudské práva najskôr vo svojom rozhodnutí zakázal vystavovať kríže na stenách školských inštitúcií, čím sa idea nábožensky neutrálneho štátu dostáva čoraz viac do súboja s určitým náboženstvom - v tomto prípade s väčšinovým náboženstvom Európy - kresťanstvom. Okrem toho, legislatívne výsledky namierené proti ostentatívnym symbolom sú namierené proti ostatným náboženstvám, najmä tým, ktoré prichádzajú do Európy vplyvom globalizačných tlakov a multikulturalizmu.

Tieto postoje nábožensky neutrálneho štátu už nezabezpečujú ochranu jednotlivcov, už nie sú podporou plurality, v tomto prípade náboženskej a do značnej miery aj kultúrnej, ale sú skôr snahou o podporu partikulárnych záujmov či už jednej náboženskej

3 Kauza Buttiglione: Kandidát na člena Európskej komisie Rocco Buttiglione sa nakoniec nestal členom Európskej komisie po tom, čo verejne prezentoval svoje názory na viaceré morálne otázky ako napríklad na homosexuálov, pričom vychádzal z náboženských ideí kresťanstva.

skupiny, alebo snahou vytvoriť zo spoločnosti priestor bez sakrálnych prejavov, akéhokoľvek náboženského prejavu na verejnosti ale čoraz viac aj v individuálnom priestore. Presvedčenie talianskeho politika Rocca Buttiglionea stálo v rozpore so súčasnými ideami nábožensky neutrálneho spoločenstva, a teda jeho presvedčenie bolo hlavným zámernom k zamedzeniu politikovho pôsobenia vo verejnom politickom živote.

Dnes európska spoločnosť nie je pohltená iba konfliktom medzi náboženskou neutralitou a ideami kresťanstva, ale taktiež medzi náboženskou neutralitou a náboženstvom ako takým, ako tomu bolo napríklad v prípade karikatúr proroka Mohameda. Francúzsky zákaz nosenia ostentatívnych náboženských prvkov možno priniesol krátkodobé upokojenie konfliktov medzi štátnou mocou a islamom, tento spor sa však skôr dostal do úzadia, kde môže naberať na svojej intenzite. Častokrát sme svedkami toho, že kultúrne a obzvlášť náboženské pocity sa môžu v spoločenskom ústraní vyostrovať. Ako poukazuje Ivan Dubnička *„najslávnejší vegetarián všetkých čias Mahatma Gándhí ani on sa nestal absolútnym vegetariánom v Indii krajine svojho pôvodu, ale paradoxne až na štúdiách vo Veľkej Británii, aby tak v západnom svete demonštroval svoju kultúrnu a náboženskú identitu.“* (Dubnička, 2012, s.130). Je teda príliš odvážne riešiť spory a konfliktné línie ich otupovaním a zákazmi spečatenými v legislatívnych zákazoch.

Ak možno vyložiť Korán, konkrétne Súru 33, že ženy nosia šatky ako prejav vôle boha a teda ide o súčasť náboženského presvedčenia, potom je prijatie zákona vo Francúzsku, ktorým sa zakazuje nosenie viditeľných náboženských symbolov jasným porušovaním slobody vyznania obsiahnutej vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv konkrétne v článku 18 (Korán, 2013). V tomto prípade tak nejde o svetonázorovú náboženskú neutralitu ale o monopolizáciu jedného názoru ktorý obsahuje intolerantné prvky voči jednej konfesionalnej skupine.

Intolerantnosť našej európskej civilizácie voči náboženstvám sa naplno ukázala už pri spomínanom zverejňovaní karikatúr proroka Mohameda. V krajinách, kde žijú veriaci moslimovia sa zdvihla vlna masových protestov verejnosti, ktoré boli sprevádzané násilnosťami vo viacerých krajinách. Aj napriek týmto protestom sa k zverejňovaniu arikatúr pridávali ďalšie periodiká a redakcie novín.⁴ Uvedeným spôsobom bol značne naštrbený sakrálny priestor islamu ako náboženstva z externého prostredia.

Nemôžeme zabudnúť ani na konfliktnú líniu medzi kresťanstvom a islamom. Obzvlášť tento konflikt je negatívnym javom, nakoľko v ňom proti sebe stoja dva smery, náboženské prúdy, ktoré majú veľa spoločných prvkov. Jedným z týchto prvkov je monoteizmus – viera vo všemohúceho boha, ale aj viera v posmrtný život ako odplata za vzorný život v profánom svete. Pokiaľ by pri aplikácii, judikátov, nových morálnych rovín, stanovovaní podmienok pre pôsobenie v politickej sfére a podobne, stála spoločnosť na zásadách náboženskej tolerancie, v spoločnosti by nedochádzalo

4 Karikatúry zobrazovali proroka Mohameda v pejoratívnych pózach ako teroristu s bombou. Po prvý krát boli vydané v Dánsku, neskôr v Nórsku, Nemecku a ďalších krajinách. Vo väčšine prípadov ich uverejňovali aj relevantné periodiká.

k týmto sporom.

Zdá sa, že výsledky týchto konfliktov pochopili skôr pravicoví konzervatívci, než ľavicoví liberáli, ktorí sú skôr zástancovia multikulturálnych predstáv v ideálnom smerovaní spoločnosti. Uvedenú kategorizáciu ľudí však môžeme použiť pri definovaní politických autorít. Na strane druhej konzervatívci vedia problém nefungujúcej integrácie viacerých kultúr pomenovať, neprinášajú však žiadne riešenia.⁵ Teda riešenia, ktoré by sme mohli považovať za relevantné a aplikovateľné. Naša spoločnosť Západnej Európy sa tak dostáva do čoraz ostrejšieho konfliktu s náboženstvami. V snahe o nábožensky neutrálny štát, kroky vedúce k maximálnej sekularizácii našej spoločnosti spôsobujú iba vyostrovanie sporov a problémov vo vnútri tejto spoločnosti.

Úplný zákaz náboženských symbolov t.j. predmetov sakrálneho sveta ako základná premisa súčasnej náboženskej tolerancie, ktorú môžeme vyčítať z uvedených postupov inštitúcií alebo vlád krajín Západnej Európy, vytvárajú nové spory a duálna konfliktná línia štát verzus cirkev sa mení na vyostrujúcu pluralistickú konfliktnú líniu štát verzus náboženstvá.

Je skôr samozrejmosťou, že politický poriadok v spoločnosti je vždy postavený na zásadách a existencii vládnucej ideológie. Je úplne irelevantné, či táto ideológia bude vychádzať z liberalizmu alebo z nejakého konkrétneho náboženstva, kresťanstva alebo islamu. Náboženstvo je prítomné v akejkol'vek spoločnosti, a tak je tomu aj v prípade Západnej Európy. Podľa I. Dubničku plní náboženstvo aj silný stmelovací prvok danej spoločnosti (Dubnička, 2007). Myslieť si, že náboženstvo je možné uviesť do spoločenského úzadia je skôr chybné.

Zákaz nosenia alebo vyobrazovania ostentatívnych náboženských symbolov neznamená iba zákaz smerujúci ku konkrétnemu symbolu, ale predovšetkým podkopáva aj základné princípy konkrétneho náboženstva. Sakralizovanie symbolov totiž nespočíva len v ich hlbšej duchovnej podstate, aj keď sakralizácia je skôr prepojená s náboženskými formami. Každá kultúra, národ alebo štát nesú vo svojich spoločenských daný systém symbolov, pomocou ktorých sa ľudia vymedzujú. Symboly zároveň v sebe fixujú morálku, hodnoty, ciele a smerovanie konkrétneho jednotlivca alebo spoločnosti. Týmto spôsobom sa môže vytvoriť identita alebo spoločná predstava jednotlivcov napríklad aj o význame a dôležitosti spoločenského poriadku. A v tomto procese sa môže tvoriť komunitné prostredie so silnou jednotou. Ako poukazuje Miroslav Tížik, náboženstvo je okrem iného považované za zdroj rôznych legitimizácií. V niektorých prípadoch môže zabezpečovať vymedzenie sa nového symbolického sveta voči predchádzajúcim náboženským, ale aj iným predstavám. Svojím symbolickým svetom dokáže legitimizovať moc a spoločenský poriadok (Tížik, 2011). Tento symbolický svet je obsiahnutý práve v sakralizovaných symboloch. Zákazom symbolov, zároveň narúšame systém morálnych a spoločenských rámcov danej komunity, a tak tomu je aj v prípade príst'ahovalcov.

5 Riešenie neprinieslo ani vyjadrenie „*Multikulturalizmus je mŕtvy*“ nemeckej kancelárky Angely Merkelovej.

Ako tvrdí Immanuel Kant, dejiny nám dokazujú, že žiadna viera založená na písme nemohla byť vyhubená ani najničivejšími revolúciami v štáte, zatiaľ čo viera založená na tradícii alebo na starých verejných obradoch zanikla zároveň so zánikom štátu (Kant, 2013). Povedané inými slovami - náboženstvá by sme mali považovať za samozrejmu súčasť každej komunity, ktorú so sebou nesie aj do externého prostredia. Obmedzovanie a intolerancia voči náboženstvám bude vytvárať ďalšie vyostrenie sporov medzi štátnou mocou a sakrálnymi svetmi komunit. Voči intolerancii a neznašanlivosti musíme byť v Európe obzvlášť obozretní. Ivan Dubnička poukazuje na ľudskú náchylnosť vnímať agresívne všetko, čo v rámci našej spoločnosti vyznie ako cudzí prvok. Ako tvrdí, objektom genocídy sa stali občania, ktorí boli integrálnou súčasťou spoločnosti. Dnes sa objektom agresivity nemusia stať Židia, ale ktokoľvek iný, etnicky, konfesijné, sexuálne, či politicky odlišný od tých, čo zadefinujú skupinu určenú k likvidácii (Dubnička, 2012). Silnejúce pravicové extrémistické hnutia kritizujúce príst'ahovalectvo, sociálne otázky sú realitou skôr v krajinách s vyspelou a zakorenenou demokraciou.

MENÍ SA NÁBOŽENSTVO MENÍ SA SPOLOČNOSŤ

Tak ako spoločnosť prechádza svojim vývojom a zmenami, prechádza zmenami aj náboženstvo. V Európe sme svedkami sekularizačného procesu, v ktorom sa aj sakrálny svet, ako sme už uviedli vyššie, presúva z verejného prostredia do súkromného. Aj Weberovo odkúzenie sveta je súčasťou procesu smerujúceho k sekularizácii spoločnosti, v ktorej sa však náboženstvo v žiadnom prípade nestráca, iba sa stáva súkromnou, individuálnou záležitosťou človeka. V časti procesu vývoja spoločnosti, teda v etape nástupu sekularizácie vidieť zároveň akýsi pochod proti univerzálnym náboženstvám. Sekularizácia podľa Emila L. Fackenheimu ničí všetkých bohov, ruší akýkoľvek zmysel, ktorý nie je vytvorený človekom (Fackenheim, 2013). Práve toto je obsahom politiky niektorých dnešných politických autorít v Západnej Európe. V procese vývoja náboženstva nastáva obdobie jeho odlišného druhu, teda náboženstva občianskeho, nazývaného laicite alebo sekularizmus (Buruma, 2012). Je možné polemizovať s Ianom Burumom, podľa ktorého sekularizmus je ideológia, ktorú musí zavádzať v platnosť silný štát (Buruma, 2012). Sekularizmus nie je primárne závislý od sily štátu, je závislý skôr od vôle jednotlivcov a spoločnosti, od občianskej spoločnosti, ktorá k nemu smeruje alebo naopak nesmeruje. Sekularizácii sa môže rovnako dariť v slabom štáte. Na druhej strane je pravdou, že v sekularizme sa stali „posvätnými“ národ, ústava a právo; nemusia byť posvätné len tieto zdroje laicity. Týmto postupom politických elít smerom k sekularizmu sa iba otvára cesta a vhodný spôsob pre resakralizáciu už raz sekularizovaného prostredia. Obzvlášť ak je náboženstvo prítomné v každej spoločnosti. *„Neexistuje žiadna spoločnosť, ktorá by necítila potrebu pravidelne udržiavať a upevňovať kolektívne pocity a idey utvárajúce ich jednotu a osobitosť. Tieto morálne obnovy možno dosiahnuť jedine prostredníctvom stretávania, zhromažďovania a kongregáciou, pri ktorej sa jednotlivci stretnú, navzájom sa zblížia, a tak spoločne*

utvrádzujú svoje spoločné pocity“ (Durkheim, 2007, s.460)

Náboženstvo to nie je len viera v transcendentálneho boha, bohov. Zároveň ide o presadenie univerzalizmu určitých predstáv v spoločnosti. Univerzalistické predstavy však ponúka väčšina náboženstiev. Tu sa dostávame k dôležitej otázke, ktorú si kladie aj E. Fromm: *„Čo môže zaujať miesto náboženstva vo svete, v ktorom pojem boha môže byť mŕtvy, v ktorom však za týmto pojmom empiricky zakúsená realita musí žiť?“* (Fromm, 1993) Človek túži mať svojho boha/bohov ako ideálne predstavy. V procese premien je jedno, akého charakteru a obsahu bude uctievané božstvo. Úspech boha resp. jeho víťazstvo nad iným bohom prichádza, ak sa stávajú objektom viery ľudí. Jedna viera v boha môže byť nahradená iným náboženstvom. V rámci tohto súboja ide o akýsi zápas morálnych hodnôt medzi náboženstvami. Každá komunita od čias mýtického, kmeňového, až po kodifikované náboženstvo zdieľa spoločné ideálne predstavy, ktoré sú obsiahnuté práve v sakrálnom svete konkrétneho náboženstva (Durkheim, 2007).

B. Horyna uvádza, že aj v prípade histórie Európy sme svedkom podobných zápasov. Ako tvrdí *„tisícročná identita predkresťanskej Európy, siahajúca do neolitu, bola potlačená katolizáciou, ktorá sa nazývala christianizácia. Identita tzv. kresťanskej Európy bola potlačená sekularizáciou. Identita sekularizovanej, technizovanej a konzumnej Európy je potlačovaná hľadanou identitou nových náboženských hnutí, u ktorých máme jedinú istotu, že budú opäť niečím potlačené“* (Horyna, 2001, s.31) Rovnako poznačená bude aj naša budúcnosť. Tento proces nahradzovania a vytlačovania náboženstva iným náboženstvom len dokazuje, že náboženské vedomie v spoločnosti bude vždy, bez ohľadu na jeho formu a obsahovú súčasť. Panteóny sakrálného sveta jednotlivých náboženstiev neustále pretrvávajú. Aj preto nie je možné odrezat' dnešnú Európu od svojej minulosti. Nová Európa, t. j. Európa bez náboženstva totiž zatiaľ neexistuje, ak vôbec niekedy existovať bude. Ak aj prídu do našej spoločnosti už spomínané ďalšie náboženstvá z externého prostredia, budú musieť do seba synkretizovať existujúce sakrálné prostredie, inak nebudú úspešné.

INTOLERANCIA A PRISŤAHOVALCI

Jedným za najvážnejších problémov súčasnej Európy je príchod ďalších prisťahovalcov. V ich príchode je možné vidieť o.i. silnejúcu intoleranciu. Znaky ľudí prichádzajúcich z externého prostredia - prisťahovalcov⁶, možno zjednodušene podľa G. Sartoriho rozdeliť do štyroch skupín a *„to na odlišnosti týkajúce sa jazyka, zvyklostí, náboženského vyznania alebo etnika. Inými slovami, cudzieho príslušníka považujeme za odlišného buď preto, že hovorí iným jazykom (a možno ani nehovorí tým našim), alebo pretože sa líši zvyklostami a tradíciami svojej pôvodnej krajiny, alebo taktiež preto, že vyznáva inú vieru (nie však v zmysle dnes slabého kontrastu medzi vierou katolíckou a protestantskou, ale v zmysle silného kontrastu medzi kresťanstvom a islamom), a nakoniec i preto, že môže pochádzať z odlišného etnika (čierneho, arabského atď.)“*

6 Práca sa nevenuje kategorizácii ľudí na imigrantov, emigrantov, občanov a pod.

Prvé dve odlišnosti sú výrazne iné než druhé dve. Tie prvé dve totiž predstavujú odlišnosti prekonateľné (pokiaľ ich chceme prekonať), zatiaľ čo tie druhé dve nastoľujú problém odlišnosti.“ (Sartori, 2011, 74) Jedným z riešení a možno aj jediným riešením je integrácia prisťahovalcov do prostredia spoločnosti, do ktorej prichádzajú. Problém integrácie je zložitý a nemožno ho zjednodušovať, ide o proces, ktorý je náročný predovšetkým z časového hľadiska. Isté však je, že integrácia prisťahovalcov nemusí prebiehať ani po zadaní jej pravidiel, ani po snahe politikov a zodpovedných inštitúcií integráciu započat'. Ako ďalej uvádza G. Sartori „*problém je v tom, že integrácia prebieha iba vtedy (a výhradne vtedy), ak ju prijímajú a považujú za žiadúcu tí, ktorí sú integrovaní. Ak tomu tak nie je, integrácia neprebieha. K integrácii dochádza u osôb integrovateľných a občianstvo poskytnuté neintegrovateľným imigrantom nevedie k integrácii, ale iba k dezintegrácii - tak znie banálna pravda*“ (Sartori, 2011, 74-75) Aká bude odpoveď na otázku, či majú prisťahovalci s rozdielnym náboženstvom ako je väčšinové náboženstvo v Európe, záujem o integráciu do spoločnosti, ak im my legislatívnym spôsobom zakazujeme vyjadrovať svoje náboženské presvedčenie, ponechať si svoju vieru, alebo ak neustále degradujeme časť ich sakrálneho sveta napríklad aj vo forme karikatúr? Primát ktorý ponúkame prisťahovalcom- toľko „vytúžené“ občianstvo jedného zo štátov Západnej Európy môže byť v konečnom dôsledku skôr iba ďalším problémom. Udelenie občianstva môže byť problémom obzvlášť v okamihu, ak vyžadujeme integráciu neakceptujúcu základnú vybavenosť človeka- náboženské presvedčenie. Potom je už len blízko k tomu, čo tvrdí spomínaný Sartori, že ak urobíme občana z niekoho, kto si iba privlastňuje statky v podobe subjektívnych práv, ale zároveň sa za to necíti povinný na oplátku prispievať k ich tvorbe, potom vytvárame diferencovaného občana, ktorý v konečnom dôsledku bude pluralitnú obec balkanizovať.⁷ Tu sa vynára otázka, prečo v krajinách Západnej Európy nemáme také vypuklé problémy s integráciou prisťahovalcov napríklad z Poľska, krajín Strednej Európy a z časti aj s prisťahovalcami z krajín v Východnej Ázii? V druhej polovici 20. storočia, obzvlášť ku koncu, prichádzali do Západnej Európy obyvatelia aj z týchto krajín, no dnes nezaznamenávame problém s ich vysokou nezamestnanosťou, nechutťou asimilovať sa, getoizáciou.

Práve moslimskí obyvatelia boli najmä po prvé dve generácie prisťahovalcov úplne oddelené od väčšinovej spoločnosti. Problémy s neschopnosťou integrovať moslimských obyvateľov má svoj zdroj nielen v ekonomickom nedostatku, obrovskej nezamestnanosti, sociálnom vylúčení, v úbohom neadekvátnom ubytovaní na perifériách miest, nedostatočnom školskom systéme. Hlavným dôvodom je predovšetkým inakosť ich náboženského presvedčenia. Štátna moc sa stále viac a agresívnejšie uzatvára pred rozdielnym náboženstvom - islamom. V súčasnom plynutí týchto sociálnych zmien sa potom nechcú integrovať ani samotní prisťahovalci, ani ich nová domovina - štát. Vráťme sa k otázke, prečo nezaznamenávame priepastnú nezamestnanosť v radoch poľských prisťahovalcov napríklad vo Veľkej Británii, Francúzsku, ale v radoch Turkov,

⁷ SARTORI, G. Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: esej o multietnické společnosti. s.74-75.

Maročanov a podobne?

Našu nechť k cudzej kultúre a k cudziemu náboženstvu nedokážeme vyriešiť snahou o vytvorenie nábožensky neutrálneho štátu, obzvlášť ak ten prichádza spoločne s násilnou sekularizáciou v podobe legislatívnych rámcov. Ako Tvrdí Durkheim „od počiatku dejín mala náboženská viera sklon neuzatvárať sa do veľmi úzkej politickej viazanej spoločnosti. Teda sama o sebe má prirodzenú schopnosť prekračovať hranice, šíriť sa a internacionalizovať sa.“⁸ Vylučovaním náboženskej viery vo forme striktných zákazov adresovaných priamo do radov veriacich my sami vytvárame ostrov intolerancie a balkanizáciu spoločnosti. Navyše konkurencia medzi rôznymi náboženstvami o univerzálnu platnosť ideí v jednom priestore je to, čo z nás vytvorilo a zrejme aj naďalej môže vytvárať zdroj intolerancie voči všetkému cudziemu.

ZÁVER

Spoločenské zmeny, ktorými sme sa zaoberali, je možné nazvať revolučnými. Návrat k stavu spreď dvadsiatich rokov je zrejme nemožný a ani nie je potrebný. Európa už len ťažko bude taká, akou bola na začiatku 20. storočia. Politická, ekonomická ale aj kultúrna globalizácia, integrácia, emigrácia a imigrácia menia naše štáty a nás samotných viac, ako si vieme pripustiť. Mení sa myslenie a presvedčenie ľudí. Obsah diskusií, ktoré ešte pred 50. rokmi takmer nebolo možné formulovať vo verejnom, politickom priestore, je dnes pre nás názorovým argumentom nielen v intelektuálnych debatách, ale najmä v legislatívnom procese. Podporovatelia určitej morálnej otázky, ako napríklad legalizácia eutanázie dnes sedia v radoch zákonodarných zborov a verejne diskutujú na rôzne témy z morálnej oblasti a tvoria nový legislatívny rámec.

Pre budúcnosť bude otázne, ako našu spoločnosť bude meniť situácia, ktorej sú vystavení súčasní zákonodarcovia, ak naplno začnú v našej spoločnosti pôsobiť myšlienky náboženstva prichádzajúceho z externého prostredia. Ak si myslíme, že naša spoločnosť smeruje k sekularizácii, mýlime sa. Náboženstvo sa len mení, buď to, ktoré pôsobí v našej spoločnosti dnes, absorbuje idey prichádzajúce z externého prostredia alebo je vytláčané iným náboženstvom, tým, ktoré prichádza spolu s prisťahovalcami. Snahou o sekularizáciu verejného priestoru skôr vytvárame priestor, do ktorého prichádza iné náboženstvo a európska spoločnosť, či chceme alebo nie, je postupne desekularizovaná náboženským obsahom prichádzajúcim z externého prostredia. Sme tak v priestore plnom desekularizácie.

Európska spoločnosť po týchto zjavoch už nebude taká, aká bola v ranej fáze globalizačných procesov alebo po páde Sovietskeho zväzu alebo pred rozšírením Európskych spoločenstiev ku koncu 20. storočia, teda po exemplárne vybraných dejinných okamihoch, ktoré spustili voľný pohyb osôb. Naša spoločnosť sa pod vplyvom uvedených faktorov rapídne rýchlo mení a možno si tieto zmeny ani nevšimame, resp. nechceme pripustiť. Tieto zmeny nás nezaujímajú až po okamih, keď niekto

8 DURKHEIM, É. Elementární formy náboženského života Durkheim. s. 316.

zvolá – multikulturalizmus je mŕtvy. Možno ani vtedy nás zmeny, ktorými prechádza naša spoločnosť nebude zaujímať. Následky zmieňovaných zmien môžeme vidieť aj v spínajúcej sa krajnej pravice, ktorá postupne získava čoraz vyššie volebné percentá vo Francúzsku, Švajčiarsku, Rakúsku, ale postupne aj v Holandsku a v neposlednom rade (aj keď príčiny sú v našom prípade iné) aj na Slovensku. Práve v rastúcich preferenciách krajnej pravice je obsiahnutá naša intolerancia voči cudziemu- náboženstvu, kultúre a uvedené zmeny vyplývajú aj z obsahu nami vnímaného a preferovaného nábožensky neutrálneho štátu smerujúceho k úplnej sekularizácii.

Musíme si uvedomiť, že náboženstvo bude v spoločnosti pôsobiť vždy. Náboženstvo je tmelom spoločnosti. Jeho vytlačáním do individuálnej sféry jednotlivcov s politickým programom nábožensky neutrálneho štátu a politicky korektnej diskusie sa tento tmel zákonite vytráca. Vychádzajúc zo záverov Ivana Dubničku, že aj Ghándí sa stal vegetariánom až vo Veľkej Británii, nám v Európe môžu vznikáť vyostrujúce sa podoby náboženských veriacich, ktoré budú našu spoločnosť iba „balkanizovať“.

Žiadny štát nedokázal ustáť konflikt s náboženstvom, preto rozumnejšie ako zákazy namierené proti prejavom viery je hľadať a nájsť spoločnú cestu koexistencie náboženstiev povedľa seba. To možno dosiahnuť aj zmenou politického programu. Nábožensky neutrálny štát by mal tolerovať pluralitu všetkých náboženstiev, bez preferovania partikulárnych názorových skupín. Spoločnosť napríklad nemôže vylučovať z verejného politického života ľudí, ktorí sa v osobnom živote riadia ideami svojej náboženskej viery.

Riešenie medzikulturálnych a náboženských sporov môže byť postavené aj na odstránení integrácie. Ak integrácia cudzej spoločnosti do väčšinovej spoločnosti nefunguje, potom môžeme samotnú integráciu vylúčiť. Svoju nechť s integráciou ukazujú aj lokálne autority moslimov v krajinách Európy. Presne po tom volal aj miestny predstaviteľ moslimov vo Francúzsku Mouloud Dahmani počas nepokojov v roku 2005 na predmestiach Paríža (Larison, 200) Iste, v prípade takéhoto smerovania by zrejme súčasná podoba štátu so svojimi funkciami prešla až nepredstaviteľne veľkou revolúciou. Pri súčasnej predstave o integrácii iných kultúr, výsledkom ktorej sú skôr nepokoje ako vzájomné tolerovanie komunit, máme ešte aj inú možnosť, a to prehodnotiť súčasné sekularizačné snahy k vytvoreniu nábožensky neutrálneho štátu.

Na pochopenie príčin, ktoré spôsobujú súčasné zmeny a pnutie v spoločnosti je dnes možno neskoro. Samozrejme faktorov je viac, ale jedným z hlavných je náboženstvo. Presnejšie povedané pôsobenie v rovine - sekularizácia verzus desekularizácia, náboženský tradicionalizmus v kultúre a spoločnosti verzus nové náboženské idey, konkurencia medzi náboženstvami, multikulturalizmus verzus jednoliata národná identita, svetská štátna moc verzus náboženská morálka.

Multikulturalizmus je mŕtvy, tento fakt nám nemusí povedať ani nemecká kancelárka, ani iná vysoká politická autorita. Intolerancia voči moslimským prisťahovalcom Európy môže mať za následok koniec dominantnej ideológie 21. storočia, ktorou je tolerancia voči kultúrnej, národnej a náboženskej inakosti, ale tolerancia v podaní liberálnej

demokracie v súčasnej podobe nábožensky neutrálneho štátu. V krajinách Európy je všetko pripravené na novú revolúciu vychádzajúcu z náboženstva. Sociálne zmeny tak potrebné pre jej vznik už totiž nastali.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BURUMA, I. Krocení Bohů. Náboženství a demokracie na třech kontinentech. Praha : Academia, 2012. 121 s. ISBN 978-80-200-2040-6.
- DUBNIČKA, I. Kultúra a environmentálna kríza. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, 2007. 486 s. ISBN 80-8094-034-7.
- DUBNIČKA, I. Misa mäsa. Bratislava : Karpaty-infopress, 2012. 240 s. s. ISBN 978-80-968533-9-7.
- FACKENHEIM, E.L. Prítomnosť Boha v dejinách. Praha : Oikoymenh, 2013. 103 s. ISBN 9788072984817.
- FROMM, E. Budete jako bohové. Radikální interpretare Starého zákona a jeho tradice. Praha: Lidové noviny 1993, 181 s.
- HORYNA, B. Idea Evropy. Praha : Argo, 2001. 212 s. ISBN 80-7203-299-2.
- KANT,I. Náboženství v hranicích pouhého rozumu. Vyšehrad, 2013. 304 s. ISBN: 9788074293504.
- KORÁN. Súra 33. In PoznejKoran.cz [online]. 2013. Dostupné na internete: <<http://cs.knowquran.org/koran/zeny/33/>>.
- LARISON, D. Intifada in France. In theamericanconservative.com [online]. 2005, [cit. 2013-11-12]. Dostupné na internete: <<http://www.theamericanconservative.com/larison/intifada-in-france/>>.
- SARTORI, G. Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: esej o multietnické společnosti. Praha : Dokořán, 2011. 146 s. ISBN 978-80-7363-380-6.
- TÍŽIK, M. Náboženstvo vo verejnom živote na Slovensku. Bratislava : Sociologický ústav SAV, 2011. 423 s. ISBN 978- 80-85544-72-5.
- WEBER, M. K metodológii sociálnych vied. Bratislava: Pravda, 1983. 408 s.
- WEBER, M. Sociologie nábožeství. Praha: Vyšehrad, 1998. 368 s. ISBN 80-7021-240-3.